

BEVARINGSPLAN FOR RANDSFJORDMUSEETS SAMLINGER 2024-2028

Innhold

1. Innledning	2
1.2 Samlingene	2
Arkiv; papir, lyd og audiovisuelt materiale	2
Kulturhistorisk samling	3
Antikvarisk bygningsamling.....	3
Naturhistorisk samling	3
1.3 Rammebetingelser, føringer og strategier	3
ICOMs museumsetiske regelverk	3
Tildelingsbrev.....	4
Musea i samfunnet	4
Spectrum – standard for samlingsforvaltning	4
Forebyggende konservering som bevaringsstrategi.....	5
Digitalisering som bevaringsstrategi.....	5
Prioritering som bevaringsstrategi	5
Interne forhold.....	6
1.4 Organisering av bevaringsarbeidet	6
Litteraturliste	7
2. Del 2: Bevaringstiltak for Randsfjordmuseets samlinger i perioden 2024-2028	8
2.1 Bevaringstiltak for objekter i magasin/lager.....	8
2.2 Bevaringstiltak for utstilte objekter.....	17
2.3 Spesifiserte konserverings- og restaurerings tiltak.....	21
3. Vedlegg til bevaringsplanen:	23

Forsidefoto: Grethe Johnsrud, Finn Audun Grøndahl, Natasha B. Reksten & Solfrid Myhre / Randsfjordmuseet

1. Innledning

Randsfjordmuseets samlinger er noe av grunnlaget for forskning, forvaltning og formidling som foregår ved museet, og på denne måten en del av museets fundament. Samlingenes egenverdi, utover det å være objekter for forskning og formidling, er høy i form av å utgjøre deler av den lokale natur- og kulturarven i museumsregionen. Museets samfunnsansvar innebærer å forvalte og bevare denne natur- og kulturarven på best mulig vis for framtidige generasjoner. Disse to aspektene gjør det nødvendig å drive et planmessig, langsiktig bevaringsarbeid ved museet, og med det følger behovet for en bevaringsplan.

Bevaringsplan for Randsfjordmuseets samlinger 2024 - 2028 omfatter alle samlinger ved museet, fra arkiv- og fotosamling, til gjenstandssamling, bygningssamling og naturhistorisk samling. Dette er den første materialuavhengige bevaringsplanen for Randsfjordmuseets samlinger.¹ Målet med planen er å bedre bevaringssituasjonen for samlingene ved museet. Planens første del beskriver kort samlingenes status pr. i dag og presenterer rammene for bevaringsarbeidet. Bevaringsplanens andre del er utformet som en handlingsplan hvor konkrete tiltak for å bedre samlingenes bevaring er identifisert og planlagt utført. Til slutt inneholder planen en rekke vedlegg som beskriver nærmere rutiner og retningslinjer for bevaringsarbeid i samlingen.

Denne planen er den tredje av tre delplaner som til sammen utgjør «Randsfjordmuseet samlingsforvaltningsplan». De to andre delplanene er «Samlingsutviklingsplan 2018-2023» og «Dokumentasjon og digitaliseringsplan for samlingene 2021-2026».

1.2 Samlingene

Randsfjordmuseets samlinger består av en naturhistorisk samling, en kulturhistorisk samling, en bygningssamling, en fotosamling og en privatarkivavdeling i Innlandsarkiva. Disse samlingene krever ulike oppbevaringsforhold og ulike forvaltningsgrep for å ivaretas på best mulig måte.

Arkiv; papir, lyd og audiovisuelt materiale

Randsfjordmuseets privatarkivavdeling i Innlandsarkiva teller om lag 600 hyllemeter arkivmateriale fra ulike lag, foreninger, bedrifter og privatpersoner i museumsregionen. Materialet er i hovedsak papirmateriale, bøker, protokoller, tegninger, trykksaker etc. Arkivene er lokalisert på Hadeland Folkemuseum i et tilfredsstillende arkivmagasin, og ved Lands museum i et lokale med ukjente klimatiske variasjoner. Begge oppbevaringssteder nærmer seg full kapasitet.

Museets samling av foto teller omkring 580.000 foto. Foto er et skjørt media, som forekommer i ulike materialer. Ca. 80 % av samlingen har utilfredsstillende og dårlige oppbevaringsforhold. De resterende ca. 20 % omhandler i stor grad digitale foto, som blir godt ivaretatt gjennom digitale systemer og server drevet av Kulturt.

Arkivsamlingene i Randsfjordmuseet har totalt 345 lydbærere (fysiske enheter), hvorav 314 er analoge. 247 lydbærere er digitalisert. Randsfjordmuseet har film/videopptak både i privatarkiv og som egne samlinger. Totalt er det 1075 film/videopptak, hvorav 984 analoge og 91 digitale. Disse er lagret på totalt 782 film-/videobærere (fysiske enheter) og 247 film-/videobærere er digitalisert. Lyd- og film-/videobærere har oppbevares under både tilfredsstillende og mindre tilfredsstillende oppbevaringsforhold, samtidig som man her har en utfordring knyttet til materialets og avspillingsutstyrets levetid.

¹ Denne planen bygger delvis på Bevaringsplan kulturhistoriske samlinger 2011-2015 Randsfjordmuseene AS

Kulturhistorisk samling

Kulturhistorisk samling består av ca. 26.000 registrerte kulturhistoriske objektposter. Det er stor variasjon i registreringskvalitet og store mørketall hva gjelder antall gjenstander. Samlingen er kompleks og har et vidt material – og aldersspenn. Den omfatter alt fra arkeologisk materiale, kunst og design, tekstiler og møbler, til instrumenter og verktøy, våpen, vogner, fartøy mv.

Kulturhistorisk samling er i hovedsak lokalisert på Hadeland Folkemuseum og Lands Museum, både i magasin, men også i mindre egnede lagerbygg og i bygninger i den antikvariske bygningssamlingen. I tillegg har museet leielagre rundt om i museumsregionen hvor deler av samlingen blir oppbevart. For 2021 rapporteres 67% av kulturhistorisk samling å ha svært gode eller tilfredsstillende oppbevaringsforhold, mens det resterende har ikke tilfredsstillende eller dårlige oppbevaringsforhold. Det er spesielt gjenstander i permanente miljøskildringer/utstillinger, samt store gjenstander, som har behov for bedre oppbevaringsforhold da disse ofte er plassert rundt om i antikvariske bygg hvor temperatur og klima svinger raskt, det er tilgang for skadedyr og skallsikkerheten er dårlig.

Antikvarisk bygningssamling

Museets bygningssamling består av 70 antikvariske bygninger. 65 bygg eier museet selv, mens fem forvaltes av museet på vegne av andre. Seks bygninger i samlingen er fredet og dermed underlagt kulturminneloven. Samlingen er fysisk fordelt utover i museumsregionen, med hovedvekt av samlingen lokalisert på de to friluftsmuseene. Bygningene er fordelt innenfor en vid tematikk, men stikkord for representasjon er utmarksbruk, skogbruk, jordbruk, håndverk, classeskiller, byggeskikk og samfunnsutvikling generelt. Pr 31.12.22 var samlingens tilstand følgende: TG1: 41 bygg, TG2: 18 bygg, TG3: 11 bygg. Det er et mål å heve samlingens samlede tilstandsgrad.

Naturhistorisk samling

Naturhistorisk samling består av ca. 4500 registrerte objekter, fordelt på zoologisk, botanisk og geologisk materiale. Zoologisk og botanisk materiale er knyttet til Innlandet fylke, mens geologisk materiale er geografisk avgrenset til de tre Hadelandskommunene. Pr i dag er i underkant av 50 % av den naturhistoriske samlingen lokalisert til et tilfredsstillende magasin på Lands Museum (tatt i bruk i 2011) med klimastyring. Magasinet er etablert sammen med fryserom og registreringsrom med fasiliteter for fotografering, våtrom og rom for prøvetaking etc. Den andre halvdel av samlingen, det geologiske materialet, oppbevares under særdeles dårlige oppbevaringsforhold på Hadeland Bergverksmuseum.

1.3 Rammebetingelser, føringer og strategier

ICOMs museumsetiske regelverk

Randsfjordmuseet har vedtektsfestet å følge ICOMs museumsetiske regelverk. Dette er internasjonale retningslinjer for museer og museumsansatte som framhever at museene har plikt til å *«anskaffe, bevare og utvikle samlinger som bidrag til å sikre samfunnets naturarv, kulturarv og vitenskapelige arv. Disse samlingene utgjør et viktig felles kulturgode som har en spesiell juridisk*

status og internasjonalt rettsvern. I dette samfunnsansvaret ligger forvalteroppgaver som inkluderer aktsomhetsplikt, langsiktig vern, dokumentasjon, tilgjengelighet og avhending under ansvar».²

Tildelingsbrev

I Kultur- og likestillingsdepartementets årlige tildelingsbrev til museet understrekes igjen museet ansvar for å samle inn, dokumentere, bevare og formidle kulturarv. I tildelingsbrevet for 2023 påpekes spesielt et selvstendig ansvar for å sikre seg skriftlige avtaler om eier- og ansvarsforhold til samlingene de forvalter, og at alle museer må ha en gjennomtenkt strategi for samlingsutvikling. Dette innebærer at museet selv må kunne avgjøre hva museet skal prioritere å ta vare på for fremtiden, både av eksisterende objekter og nye ervervelser. Randsfjordmuseet eier selv alle sine samlinger, med unntak av noen få bygninger, gjenstander og arkiver museet forvalter på vegne av andre, og oppfyller dermed godt kravet om råderett over samlingene museet forvalter.

Musea i samfunnet

De fem hovedmålene i Stortingsmelding 23 (2020-2021) *Musea i Samfunnet. Tillit, ting og tid* er at museene skal drive (1) solid kunnskapsproduksjon, (2) relevant formidling, (3) helhetlig samlingsutvikling, (4) trygg ivaretagelse og (5) aktiv samhandling.

For bevaringsplanen er det punktet *trygg ivaretagelse* som er særlig relevant. Her oppfordres museene til å samlokalisere samlinger fra flere museer i felles moderne magasiner, for å kunne møte dagens klima- og sikringskrav. Samtidig framheves viktigheten av å prioritere i samlingene, for i neste omgang å kunne gi det prioriterte materiale gode lagringsvilkår. Innenfor bygningssamlingen vektlegges et prioriteringsarbeid på tvers av museer, gjennom en regional og nasjonal samordning for på et nasjonalt nivå å skulle kunne klare å ivareta den bygningshistoriske kulturarven ved museene. Departementet ønsker også et større fokus på utdanning innen tradisjonshåndverk, for å kunne ivareta den materielle kulturarven på best mulig vis, men også for å ivareta den immaterielle kunnskapen i håndverksfagene. Videre oppfordres museene til å benytte seg av nasjonale tjenester for langtidsbevaring av digitale samlinger, det være seg både digitale representasjoner av fysiske objekter, men også digitalt skapte objekter. Randsfjordmuseet har her mulighet for å benytte seg av tjenester både via Arkivverket, og ved Nasjonalbiblioteket. MS Brandbu har vært et satsingsprosjekt for Randsfjordmuseet siden 2014 og Stortingsmeldingen framhever at bevaring gjennom bruk er avgjørende for både den materielle, og den immaterielle kulturarven knyttet til flytende fartøy.

Spectrum – standard for samlingsforvaltning

I 2016/2017 implementerte Randsfjordmuseet Spectrum 4.0 som standard for samlingsforvaltning.³ Spectrum er en veileder for de oppgaver som faller inn under samlingsforvaltningen ved et museum. Den har som hovedformål å sikre at arbeidsprosesser og saksgang dokumenteres. Dette er vesentlig for kvalitetssikring, etterprøvnbarhet og internkontroll. Randsfjordmuseet vil iverksette Spectrum 5.0 i planperioden, men forholder seg p.t. til Spectrum 4.0, og det er derfor de prosedyrer og prinsipper som her legges til grunn. Veiledningen er basert på fire områder som til sammen omfatter hele forvaltningsfeltet. De fire områdene er *Utvikling av samlinger*, *Dokumentasjon av samlinger*, *Tilgang til samlingene* og *Bevaring av samlingene*. Denne planen refererer til de policyer, prosedyrer og planer som ligger inn under områdene *Tilgang til samlingene* og *Bevaring*.⁴

² ICOMs museumsetiske regelverk

³ Spectrum 4.0

⁴ Se også Prinsipperklæring og policyer for samlingsforvaltningen i Randsfjordmuseet as.

Forebyggende konservering som bevaringsstrategi

«Bevaring av museumsgjenstander tilrettelegges best gjennom egnede oppbevaringsforhold og riktig håndtering, i stedet for at bevaring skjer gjennom inngrep etter at skade er oppstått. Ikke bare er det en etisk tilnærming, men også den mest økonomisk rasjonelle. Det er dette forebyggende konservering dreier seg om».⁵

Randsfjordmuseet har pr i dag ingen automatiserte klimastyrte magasiner, og heller ikke intern konservator NKF kompetanse. På grunn av dette jobber museet primært med forebyggende bevaringsarbeid, der det er muligheter for å legge forholdene til rette for skadebegrensning gjennom preventive tiltak. Dette vil gjenspeiles i planens tiltaksdel og med videreføring av rutiner som bidrar til å forvalte de eksisterende samlingene på en gjennomførbar og god måte.

Digitalisering som bevaringsstrategi

«Digitalisering av samlingene styrker bevaringen, samtidig som digitalisering også skaper nye bevaringsbehov og utfordringer». St.meld. nr.24 (2008-2009)

Digitalisering som bevaringsstrategi kan sies å foregå langs to akser. For analogt materiale omhandler digitalisering å skape en digital representasjon. Da er formålet å dokumentere innhold eller bevare en representasjon av objektet, i tilfeller hvor materialet er i ferd med å gå til grunne. Ved å digitalisere fysiske objekter på denne måten, vil originalmaterialet spares for den slitasje og nedbryting som bruk av originalmaterialet alltid medfører. For digitalt skapt materiale omhandler digitalisering først og fremst langtidsbevaring av materialet.⁶ Her er det svært viktig å velge riktige løsninger, for dersom materialet går tapt er det borte for alltid, i motsetning til det digitale materiale som utgjør representasjoner av fysiske objekter og har mulighet til å bli digitalisert på nytt. Begge deler krever høy grad av spesialkompetanse når det kommer til tekniske løsninger for langtidsbevaring. Dette gjør at museet benytter seg av nasjonalt tilgjengelige og tilrettelagte tjenester i denne sammenheng.

I tillegg arbeider museet med såkalt «digitisering» av samlingene. Det vil si å registrere fysisk samlingsmateriale i digitale kataloger for forvaltning av andre deler av bevaringsaspektet, som sikring, inventarkontroll, logging av tilstandsrapporter, skader osv.

Prioritering som bevaringsstrategi

I tråd med føringene fra Stortingsmelding 23 (2020-2021) *Musea i Samfunnet. Tillit, ting og tid* vil Randsfjordmuseet jobbe med å prioritere i samlingene. Dette innebærer en systematisk vurdering av verdi og tilstand innenfor ulike deler av samlingen.⁷ Prioriteringsarbeidet vil få ulike konsekvenser for forskjellige objekter. Objekter som etter en slik prosess oppnår en høy verdi vil således bli prioritert i forvaltningsarbeidet gjennom for eksempel bedre magasinforhold, mens objekter av lavere betydning vil bli lavere prioritert i bevaringsarbeidet, ved å bli plassert i mindre gode magasinlokaler, omdefineres som bruksobjekter eller bli gjenstand for avhending eller destruksjon. Prioritering i

⁵ Bevaringsplan kulturhistoriske samlinger 2011-2015 Randsfjordmuseene AS

⁶ Dokumentasjons- og digitaliseringsplan for samlingene 2021-2026 Randsfjordmuseet

⁷ Randsfjordmuseet gjennomførte i 2022 en prioritering i bygningssamlingen i tråd med metoden i *Prioritering i bygningssamlinger. Bygningsforvaltning i museer. Metode for prioritering i bygningssamlinger* utviklet av Kulturrådet og Anno museum. Videre følger arbeid med prioritering i samlingene de metoder og retningslinjer som er skissert i *Vurdering av samlinger. Veiledning. Vurdering av kunst- og kulturhistoriske samlinger* utgitt av Kulturrådet 2016

samlingene vil være et hovedfokusområde i planperioden og vil gjenspeiles i planens handlingsdel.

Interne forhold

Randsfjordmuseet har i senere tid utarbeidet flere mulighetsstudier og utviklingsplaner, både internt og i samarbeid med eksterne, samt eiere. Behovet for bedret og utvidet magasinkapasitet er uttalt, men siden utbygging ikke er vedtatt og finansieringen heller ikke på plass, tar denne planen utgangspunkt i de faktiske lokalitetene Randsfjordmuseet råder over pr i dag. Dersom det blir vedtatt store strukturelle endringer i Randsfjordmuseets magasinsituasjon innen planperioden, kan det bli behov for å revidere planen før 2028.

1.4 Organisering av bevaringsarbeidet

Randsfjordmuseets samlinger er omfattende, komplekse og varierte, men felles for alle er behovet for profesjonell behandling. Samtidig er samlingsforvaltning et bredt sammensatt fagfelt. Museet skal derfor til enhver tid ha fagpersonale med kompetanse og ansvar for de ulike oppgavene knyttet til samlingsforvaltningen, herunder også bevaringsarbeidet. Hver hovedsamling har (minst) en ansvarlig med faglig og operativt ansvar for aspekter rundt utvikling, dokumentasjon, forvaltning og bevaring av samlingen, inkludert ansvar for magasinlokalitetene. Arbeidet skal foregå i tråd med de retningslinjer, rutiner og innenfor de ressursrammer Randsfjordmuseet har fastsatt.

Samling	Fagansvarlig	Personalressurs samlingsforvaltning
Privatarkiv	-Kurator kulturhistorie for foto, lyd og audiovisuelt materiale -Seksjonsleder Innovasjon og bevaring for papirmateriale.	- 25% - 20%
Fotosamling	-Kurator kulturhistorie	- 25%
Kulturhistorisk gjenstandssamling inkl fartøy	-Samlingsansvarlig kulturhistorie	- 100%
Bygningssamling	-Samlingsforvalter bygg -Håndverkere	- 20 % - 200%
Naturhistorisk samling	- Konservator naturhistorie for geologisk og zoologisk materiale - Førstekonservator naturhistorie for botanisk materiale.	- 20% - 10%

Seksjonsleder for Innovasjon og bevaring er overordnet fagkoordinator for samlinger og arkiv og nærmeste overordnede. Fagansvarlige skal ha kjennskap til instruks og retningslinjer, samt kompetanse innen bevaringsarbeid. Randsfjordmuseet har ikke ansatte med konserveringsutdannelse, og må kjøpe disse tjenestene ved behov. Museets håndverkere er utførende innen vedlikehold og mindre restaureringsarbeider knyttet til bygningssamlingen. Ved større restaureringstiltak må tjenester kjøpes inn. Annet driftspersonale er knyttet til samling/arkiv og bevaringsarbeidet gjennom periodisk ettersyn og vedlikehold. Personale knyttet til utadrettet publikumstilbud skal ha kjennskap til rutiner for bruk av antikvariske bygninger og rutiner for besøksbesøng i friluftsmuseene. Renholder skal kjenne til Instruks for rengjøring.

Randsfjordmuseet har i liten grad tilrettelagte lokaler for å drive et godt og profesjonelt bevaringsarbeid, både i form av nok tilfredsstillende magasinkapasitet, men også arbeidssoner for praktisk arbeid med samlingene er i liten grad tilrettelagt for formålet. Dette har ikke bare praktiske konsekvenser for bevaringsarbeidet, men omfattes også av HMS-arbeidet i organisasjonen.

Personalressursene som er forbeholdt samlingsforvaltningen er knappe, med blant annet 100% vakant stilling knyttet til arkiv og foto. Både bevaringsarbeidet og andre samlingsforvaltningsoppgaver bærer i stor grad preg av mangel på ressurser.

Litteraturliste

Bevaringsplan kulturhistoriske samlinger 2011-2015. Randsfjordmuseene AS

Dokumentasjons- og digitaliseringsplan for samlingene 2021-2026. Randsfjordmuseet AS

Musea i samfunnet: Tillit ting tid (2020-2021) St.melding nr. 23. Oslo. Kulturdepartementet.

Nasjonal strategi for digital bevaring og formidling av kulturarv (2008-2009) St.mld nr. 24. Oslo. Kulturdepartementet

Prinsipperklæring og policyer for samlingsforvaltningen i Randsfjordmuseet as. Randsfjordmuseet AS

Prioritering i bygningssamlinger. Bygningsforvaltning i museer. Metode for prioritering i bygningssamlinger. Kulturrådet, 2014

Standard for samlingsforvaltning – Spectrum 4.0. Oslo. Kulturrådet, 2016

Vurdering av samlinger. Veiledning. Vurdering av kunst- og kulturhistoriske samlinger. Oslo. Kulturrådet, 2016

Åpent, inkluderende, Transparent og profesjonelt. Etske retningslinjer for museer i Norge. Norsk ICOM & Norges museumsforbund 2022